

структури; державним фінансуванням; гуманістичною спрямованістю підходів, принципів, мети освіти дорослих.

Проведене дослідження не вичерпує зазначену проблему. До перспективних напрямів подальшого дослідження відносимо проблему підготовки педагогічного персоналу та соціального партнерства у системі освіти дорослих Канади.

Література

1. Baran J., Berube G., Roy R., Salmon W. *Adult education and training in Canada: key knowledge gaps*. Ottawa: HRDC, 2000. 38 p.

2. Council of Ministers of Education, Canada (CMEC). *Developing an Adult Education Policy Framework: Terminology, Typology and Best Practices: / report Council of Ministers of Education, Canada (CMEC) – Toronto: CMEC, 2005. 143 p.*

3. Council of Ministers of Education, Canada and the Canadian Commission for UNESCO. *The Development and State of the Art of Adult Learning and Education (ALE) / report Council of Ministers of Education, Canada (CMEC) for UNESCO – Toronto: CMEC, 2008. 105 p.*

4. Fenwick T., Nesbit T., Spencer B. *Contexts of adult education: canadian perspectives*. Toronto: Thompson Educational Publishing. Inc., 2006. 366 p.

5. Foley G. *Dimensions of adult learning: Adult education and training in a global era*. Oxford: Open University Press, 2004. 352 p.

6. Nunavut. *Developing an adult learning strategy for Nunavut: A discussion document*. Department of Education. Nunavut: Iqaluit, 2004.

7. Rubenson K., Desjardins R., Yoon E. *Adult Learning in Canada: A Comparative Perspective. Results from the Adult Literacy and Life Skills Survey / Rubenson, Kjell*. Retrieved January 12, 2008. URL: www.statcan.ca/english/research/89-552-MIE/89-552-MIE2007017.htm.

8. Selman G., Cooke M., Dampier P. *The Foundations of Adult Education in Canada : Second Ed*. Toronto: Thompson Publishing, 1998. 380 p.

9. Spencer B. *The Purposes of Adult Education: A Guide for Students*. Toronto: Thompson Educational, 1998. 151 p.

УДК378:374

Теренко Олена Олексіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри практики англійської мови Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

E-mail: eterenko@ukr.net

ЕКСТРАПОЛЯЦІЯ ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У ВІТЧИЗНЯНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Анотація. Розглянуто освіту дорослих як важливий інструмент формування громадянського суспільства у США та Канаді. Здійснено компаративний аналіз концептів «активне громадянство» та

«демократичне громадянство». Систематизовано принципи неформальної освіти дорослих. Проаналізовано особливості розвитку освіти дорослих в Україні у різні історичні періоди. Застосування низки загальнотеоретичних методів, а саме аналізу, синтезу, абстрагування, порівняння, узагальнення та конкретно наукових методів, а саме термінологічного аналізу, історико-генетичного аналізу, методу наукової екстраполяції дозволило розробити науково-методичні рекомендації щодо творчого використання прогресивних ідей північноамериканського досвіду у реформуванні системі освіти дорослих в Україні. визначаються можливості екстраполяції американського і канадського досвіду розвитку освіти дорослих у вітчизняний освітній простір.

Ключові слова: освіта дорослих, громадянське суспільство, активне громадянство, демократичне громадянство, США, Канада, Україна.

Terenko Olena – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Lecturer of the English Practice Chair, Sumy State Pedagogical University named after A.S.Makarenko

E-mail: eterenko@ukr.net

EXTRAPOLATION OF NORTH AMERICAN EXPERIENCE OF ADULT EDUCATION DEVELOPMENT IN NATIONAL EDUCATIONAL SPACE

Summary. Nowadays informal adult education is viewed as a means of adults educational needs fulfilment, their perfection and self-development and as a mechanism of democratic society formation, for it helps to form socially active citizens, who are mobile in professional and social contexts to rapid changes in social environment. Key concepts in American and Canadian state and society formation are «activity», «civil society», «democratic society». Movement for civil rights is the most vivid social phenomenon in Canadian and American history.

The aim of the article is to work out recommendations concerning creative application of positive American and Canadian experience in reformation of national system of adult education. For fulfilment of the mentioned aim the following methods are applied a system of general theoretical methods in particular analysis, synthesis, comparison, abstraction, concrete scientific methods in particular term analysis and historical genetic analysis.

Analysis of peculiarities of adult education development in different historical periods in Ukraine is conducted. Adult education as an important element of civil society formation in the USA and Canada is viewed. Analysis of

concepts «active citizenship» and «democratic citizenship» is conducted. Principles of informal adult education are systematized. Recommendations concerning creative application of positive ideas of American and Canadian experience in national adult education system are worked out.

Results of the conducted research work give opportunity to state that American and Canadian experience in the field of adult education can help to create harmony between national traditions and world achievements on the basis of humanism and democracy; to give high quality educational service to adults, synchronize national system of adult education with world tendencies, provide conditions for adult education development and its influence on economic development of state.

Key words: *adult education, USA, Canada, Ukraine, civil society.*

Теренко Елена Алексеевна – кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры практики английского языка Сумского государственного педагогического университета имени А.С.Макаренко
E-mail: eterenko@ukr.net

ЭКСТРАПОЛЯЦИЯ СЕВЕРНОАМЕРИКАНСКОГО ОПЫТА РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ВЗРОСЛЫХ В ОТЕЧЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО

Аннотация. *Рассмотрено образование взрослых как важный инструмент формирования гражданского общества в США и Канаде. Осуществлен компаративный анализ концептов «активное гражданство» и «демократическое гражданство». Систематизованы принципы неформального образования взрослых. Проанализированы особенности развития образования взрослых в Украине в разные исторические периоды. Применение ряда общетеоретических методов, а именно анализа, синтеза, абстрагирования, сравнения, обобщения и конкретно научных методов, а именно – терминологического анализа, историко-генетического анализа, метода научной экстраполяции позволило разработать научно-методические рекомендации по творческому использованию прогрессивных идей североамериканского опыта в реформировании системы образования взрослых в Украине. Определены возможности экстраполяции американского и канадского опыта развития образования взрослых в образовательное пространство Украины.*

Ключевые слова: *образование взрослых, гражданское общество, активное гражданство, демократическое гражданство, США, Канада, Украина.*

Глобалізація та інтеграція викликали необхідність запровадження концепції освіти впродовж життя, згідно якої освіта дорослих є важливим фактором суспільного розвитку та підготовки висококваліфікованих фахівців. Застосування американського та канадського досвіду у галузі освіти дорослих є важливим для вітчизняної педагогічної науки, оскільки наша країна прагне до удосконалення системи освіти згідно міжнародних стандартів та вважається демократичною європейською країною. Освіта дорослих є не тільки інструментом самовдосконалення та саморозвитку, а й засобом формування громадянського суспільства, оскільки сприяє формуванню активних громадян.

Вітчизняним компаратівістами (Н. Бідюк, І. Литовченко, Л. Лук'янова, Н. Терьохіна, О. Огієнко та ін.) досліджувались особливості функціонування американської системи освіти. Особливості функціонування канадської системи освіти стали предметом дослідження у таких науковців як М. Борисова, В. Жуковський, Н. Муқан, І. Руснак та ін.

Мета статті – окреслення можливостей використання прогресивного американського і канадського розвитку освіти дорослих в контексті реформування освітньої системи України. Для реалізації поставленої мети доцільним є використання низки загальнотеоретичних методів, а саме аналізу, синтезу, абстрагування, порівняння та узагальнення, які дають можливість з'ясувати стан розроблення проблеми, сформулювати вихідні положення і висновки; конкретно наукових методів, а саме термінологічного аналізу, який дозволяє уточнити визначення, розкрити сутність основних понять, історико-генетичного аналізу, який уможливорює простежити ґенезу освіти дорослих, методу наукові екстраполяції, який дозволяє розробити рекомендації щодо творчого використання американського і канадського досвіду у вітчизняному освітньому просторі.

Освіта дорослих у США і Канаді має давні традиції та надбання. У цьому контексті особлива увага приділяється питанню громадянства. У США більшого поширення набув концепт «активне громадянство», що передбачає активну участь громадян, в той час як у Канаді застосовується концепт «демократичне громадянство», яке зорієнтоване на формуванні демократичних цінностей. Зазначені концепти є схожими та взаємодоповнючими за змістом та сутністю, звертають увагу на важливості солідарності, взаєморозуміння культурних відмінностей, формуванні громадянського демократичного суспільства.

У Хартії Ради Європи зазначено, що освіта для демократичного громадянства передбачає освіту, навчання, просвітницьку, інформаційну, практичну діяльність, та активні дії, спрямовані на надання тому, хто навчається знань, вмінь та навичок, а також моделей поведінки та ціннісного ставлення та захист демократичних прав і обов'язків членів

суспільства, цінити різноманітність та відгравати активну роль у демократичному житті для підтримки та захисту демократії та верховенства права [4].

Освіта для активного громадянства та освіта для демократичного громадянства демонструють, що освіта не може бути відділена від соціального середовища, тому врахування специфіки економічної, політичної, соціальної сфер функціонування громадянського суспільства є важливим для формування активних громадян держави. Така освіта передбачає надання громадянам знань, умінь та навичок, необхідних для участі у житті суспільства; ведення діалогу та вирішення конфліктних ситуацій, досягнення консенсусу, спілкування та взаємодії, усвідомлення прав та обов'язків людини, норм поведінки в суспільстві. Освіта для активного громадянства є складовим елементом освіти впродовж життя та суспільства, що навчається та націлене на оволодіння громадянської компетентністю, яка характеризується знанням соціальних, громадянських та політичних структур. А неформальна освіта дорослих передбачає розвиток дорослої людини на засадах демократії, формування соціальних компетентностей, служіння державі [5].

Організація неформальної освіти є багатограним процесом, який передбачає планування, демократичне прийняття рішень та дій, активну участь тих, хто навчається у процесі навчання. Ключовими принципами неформальної освіти дорослих для активного громадянства є принципи добровільності, ініціативності, взаємодопомоги, взаєморозуміння, готовності та поранення мін, готовності до колективних ді у громаді. Прикладом використання можливостей неформальної освіти у практичній діяльності для активного громадянства є народна школа «Хайландер». Дана освітня інституція була заснована у 1932 р. як осередок для розв'язання проблем окремих особистостей і спільноти в цілому [7].

На думку М. Хортон, засновника зазначеного навчального закладу, в основу навчальної діяльності має бути покладено радикальну ідею, запропоновану суб'єктами навчального процесу. Освітні реформи не будуть характеризуватися високим рівнем ефективності, якщо суб'єкти навчального процесу не будуть залучені до розробки реформ. В основу реформи має бути покладено попередньо здобутий досвід. Звернення до попереднього навчального досвіду передбачає життєву активність та участь кожного учня у навчальній діяльності. Застосування попереднього навчального досвіду передбачає вихід за межі програм та інтеграцію індивідуального навчального досвіду у колективний навчальний досвід. До 1942 р. навчальна діяльність була націлена на навчання лідерів народних рухів, профспілок, а з 1952 р. на подолання міжрасових конфліктів у суспільстві, то на початку XXI століття актуальність набуває економічна та екологічна грамотність, інтеграція економічної та військової політики, формування активної громадянськості [7].

Методи навчання, що застосовуються у школі «Хайландер» націлені на реалізацію поставленої мети – самоорганізації громади на засада взаємодії її учасників, приймаючи до уваги їх життєвий досвід, а не на розбудові суспільства на засада певної політичної чи релігійної доктрини. Ключовим принципом функціонування «Хайландер» є добровільне об'єднання учасників громади та їх взаємодія. Не менш значущим є принципи демократії, взаємопідтримки та інтегрованої соціальної діяльності. Відмінною рисою даної освітньої інституції є те, що навчальний процес відбувається через діяльність, в основі якої лежить співпраця викладів та учнів. Педагогічний персонал дотримується думки, що для розбудови громадянського суспільства на засадах демократії необхідним є її інтеграція у повсякденну навчальну діяльність. Навчальний процес побудований таким чином, що учням постійно необхідно вирішувати навчальні завдання за рахунок колективної діяльності. Діяльність викладачів націлена на навчання учнів самостійно приймати рішення та нести відповідальність за своє життя.

Отже, народну школу «Хайландер» можна назвати установою активної громадянськості, яка працює для розбудови демократичного суспільства та виховання активних і відповідальних громадян своєї країни.

Наша держава має досвід організації і впровадження освіти дорослих. Так, у XIX – на початку XX ст. Х. Алчевська сформувала дидактичні та методичні засади освіти дорослих у недільних школах. Дослідниця видала посібник «Книга дорослих», у якому пояснювались особливості навчання дорослих у недільних школах. Зазначений посібник перевидавався декілька разів, оскільки застосовувався не лише в недільних школах, а й у недільно-вечірніх класах робітників, бібліотеках, читальнях, на курсах.

Наведемо ще один приклад. М. Галушинський працював директором гімназії та відкрив загальноосвітній селянський університет, займався розробкою теоретичних засад освіти дорослих на початку XX століття та вважається першим вітчизняним андрагогом.

У період до другої світової війни освіта дорослих здійснювалась через рух за ліквідацію неграмотності, який мав місце у гуртках, групах, хатах-читальнях, бібліотеках.

У період після другої світової війни зросла кількість шкіл для робочої та сільської молоді, які починаючи з 1958 р. були трансформовані на загальноосвітні школи для дорослих. Найбільш розповсюдженою формою освіти дорослих у 70-ті роки була лекція, яка читалась у післядипломних закладах таких як інститути та факультети підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів.

У зв'язку зі здобуттям Україною незалежності була зруйнована радянська система освіти дорослих: період незалежності України

характеризується зниженням чисельності народних університетів і вечірніх шкіл. Даний період визначається зниженням рівня фінансування освіти дорослих та відкриттям приватних гуртків та тренінгів.

На початку ХХІ ст. послуги з освіти дорослих надають державні навчальні заклади, які працюють у сфері перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників. Послуги з неформальної освіти дорослих надаються некомерційним установами, які займаються розробкою навчальних програм у диверсифікованих освітніх проектах, здійснюють перепідготовку тренерів для проведення даних навчальних програм та видають науково-методичну літературу. Наприклад, громадська організація «Знання України» здійснює видавництво літератури та заснувала відкритий «Університет сучасних знань»; організація «Просвіта», яке здійснює видавництво літератури та отримує дотацію від держави; Всеукраїнське координаційне бюро «Освіта дорослих України», яке функціонує за підтримки ЮНЕСКО та інтегрує громадські, приватні, кооперативні та державні організації для надання допомоги малозабезпеченим дорослим у навчальній діяльності, особливо увага приділяється особам третього віку. Починаючи з 2000 р. організуються «Тижні освіти дорослих», упродовж яких здійснюється оцінка якості послуг з освіти дорослих та нагороджуються провідні організації та андрагоги.

Неформальна освіта людей пенсійного віку впроваджується університетами третього віку, що були відкриті у Києві, Ковелі, Дніпропетровську, Кременчуці, Євпаторії та інших містах України.

У 2000 р. групою науковців Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України була розроблена «Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні», а проект концептуальних положень розвитку освіти дорослих в Україні був запропонований у березні 2009 р. У концепціях розкрита сутність понять «освіта дорослих», «дорослість», «зміст освіти дорослих», «дорослий учень», «навчання дорослого», «технології навчання дорослого», «андрагог».

За часів незалежності та переходу України до ринкової економіки актуальним стає розвиток вмінь та навичок адаптуватися до постійно змінних та кризових ситуацій. Вітчизняна система освіти дорослих має розвиватись, враховуючи вітчизняні культурні та історичні особливості та специфіку вітчизняного менталітету та особливості формування світової системи освіти дорослих.

Таким чином, актуальності набуває вивчення та творче застосування у вітчизняній системі освіти дорослих канадського та американського досвіду. На нашу думку, вдосконаленню рівня функціонування вітчизняної системи освіти дорослих сприятимуть такі положення:

1. Розробити нормативно-правову базу функціонування системи освіти дорослих: ухвалити законодавчі та регламентуючі акти, спеціальні закони або відповідні частини загальних законів про освіту, у яких розкривались би поняття, функції, завдання освіти дорослих; статус, категорії дорослих учнів; склад контингенту освіти дорослих; джерела фінансування освіти дорослих (урядове фінансування, гранти, співпраця з бізнесовими структурами, службами зайнятості, інші фінансові ресурси); права й обов'язки суб'єктів педагогічного процесу; інституалізувати освіту дорослих як незалежну сферу розвитку освіти, адже відсутність законодавчих норм породжує неузгодженість наукових досліджень та відсутність структурної єдності системи освіти дорослих.

2. Підвищити рівень розвитку ключових теоретичних, методологічних, технологічних, науково-методичних засад освіти впродовж життя, враховуючи психологічні особливості дорослої людини, адже незначна кількість наукових досліджень та розробок технологічних особливостей навчання дорослих впливає на зниження рівня ефективності здійснення педагогічного процесу.

3. Залучити громадські організації до формування способів організації освіти дорослих.

4. Розвивати співпрацю між інституціями освіти дорослих і ринком праці, що сприятиме прийняттю до уваги запитів замовників. Сформувати концепцію гнучкої, багаторівневої диверсифікованої системи освіти дорослих. Здійснити вітчизняні дослідження освіти дорослих для зібрання статистичних даних, що демонструють вік, стать, родинний та соціальний статус, рівень функціональної грамотності дорослих учнів. Відкрити кафедри андрагогіки, андрагогічної майстерності, факультети андрагогіки у педагогічних вищих навчальних закладах та закладах підвищення кваліфікації, викладачі яких будуть забезпечувати підготовку консультантів, тьюторів, соціальних працівників.

5. Ввести спеціальність «андрагогіка» у перелік спеціальностей післядипломної професійної освіти. Здійснювати підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації андрагогів у магістратурі, а також на спеціальних тренінгах, курсах, за рахунок стажування за кордоном.

6. Сприяти запровадженню додаткових пільг, фінансових та соціальних заохочень для формування умінь адаптуватися до складних та диверсифікованих умов життя.

7. Розвивати мережу закладів освіти дорослих на базі навчальних закладів, установ різних форм власності, а саме державної, громадської, приватної.

8. Підвищити рівень ефективності дистанційної освіти дорослих, яка формує масовість, загальнодоступність та безперервність професійної освіти, а також ефективності просвітницької діяльності, спрямованої на

підвищення рівня культури та соціальної активності громадян.

9. Визнати освіту дорослих обов'язковою складовою системи неперервної освіти, розширити та удосконалити систему неформальної освіти дорослих в умовах професійної діяльності та у вільний від роботи час, оскільки даний вид освітніх послуг є джерелом розвитку мотиваційної сфери особистості формуючи навички самовдосконалення та духовного розвитку.

10. Забезпечити валідацію та сертифікацію попередньо здобутої освіти, що є фактором розширення індивідуальної навчальної траєкторії, сприяє підвищенню навчальної мотивації, сприяє професійному розвитку та підготовці висококваліфікованих кадрів, які є запорукою функціонування економіки заснованої на знаннях.

11. Розробити освітні програми, що враховують особливості людей похилого віку та людей, які не володіють державною мовою. Проводити заходи щодо популяризації освіти впродовж життя та неперервного самовдосконалення. Розробити систему маркетингу консультаційної та інформаційної підтримки освіти дорослих. Забезпечити реалізацію стратегії партнерства в освіті дорослих на міжнародному рівні.

Результати праведного дослідження дають підстави для висновку про те, що американський і канадський досвід у сфері освіти дорослих дозволить гармонізувати національні традиції та світові надбання на засадах гуманізму та демократизму, надати високоякісні освітні послуги дорослому населенню, синхронізувати вітчизняну систему освіти дорослих зі світовими тенденціями, забезпечити умови ефективного розвитку освіти дорослих та її вплив на економічний розвиток держави.

Перспективами для подальших досліджень вважаємо проведення порівняльно-педагогічних досліджень стосовно проблеми визнання результатів неформальної освіти дорослих у зарубіжних країнах, аналіз зарубіжних моделей освіти дорослих.

Література

1. Avis J. The Validation of Learner Experience: A Conservative Practice. *Studies in the Education of Adults*, 1995. № 27 (2). P. 173–187.
2. Baker H. A History of CAUCE: Its Formation, Development, and Role. *Canadian Journal of University Continuing Education*, 1993. Vol. 21, P. 37–65.
3. Beatie E. *Montreal Public Education in the Mass Media: National Farm Radio Forum on CBC Radio*. Concordia: Concordia University, 1999.
4. Belanger C. Prior Learning Assessment (PLA) in Canadian Universities. *Canadian Journal of Higher Education*, 1998. Vol. 28, P. 99–120.
5. Bloom M. *The Brain Gain: Economic Effects of Recognizing Learning and Learning Credentials in Canada*. Ottawa: Conference Board of Canada, 2001.
6. Campbell A. *Breaching the Barriers to Workplace Literacy*. Ottawa: The Conference Board of Canada, 2001.
7. Campbell A. *Profiting from Literacy: Creating a Sustainable Workplace Literacy Program*. Ottawa: The Conference Board of Canada, 2005.

8. Davis R. *Building a Road Map for the «Lost Highway» of Adult Learning: The Legacy of the Adult Learning Knowledge Centre*. Ottawa: Adult Learning Knowledge Centre, 2009.

9. Davison Ph. *Understanding PLAR as an Asset-Based Approach to Increase Participation in Adult Learning: Perspectives from Users, Service Providers and Stakeholders*. – Ottawa: Adult Learning Knowledge Centre, Canadian Council on Learning, 2009.

10. Day M. *Developing Benchmarks for Prior Learning Assessment – Practitioner Perspectives*. Toronto: Human Resources Development Canada, 2000.

УДК 37.013.73:81

Товканець Ганна Василівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти Мукачівського державного університету

ORCID ID 0000-0002-6191-9569

E-mail: tovkanec@rambler.ru

ТЕНДЕНЦІ В РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ У ХХІ СТОЛІТТІ

Анотація. Розглянуто проблему розвитку мовної освіти в європейському освітньому просторі. Обґрунтовано тенденції мовної освіти в ХХІ столітті. Підкреслено важливість інформаційного середовища у розвитку мовної освіти, визначено як тенденції розвитку полімовної освіти, врахування сучасних філософських, педагогічних, психологічних та лінгвістичних підходів, врахування специфіки умов реалізації освітньої діяльності при навчанні мов у національних освітніх установах, застосування новітніх педагогічних технологій у мовній освіті, спрямування на формування пізнавально-творчої особистості, яка має високий рівень комунікативної компетентності. Застосовані такі методи дослідження, як аналіз психологічної, лінгвістичної та педагогічної літератури, педагогічне спостереження, узагальнення результатів, аналіз європейських документів і мовних програм.

Ключові слова: мовна освіта, мовна політика, тенденції розвитку, європейський освітній простір.

Tovkanec Hanna – Doctor of Pedagogy, Professor, Head of the Department of Primary Education Theory and Methodology, Mukachevo State University

ORCID ID 0000-0002-6191-9569

E-mail: tovkanec@rambler.ru